

romànic) és inadmissible des del punt de vista lingüístic, com ja indica Lerch, *RFgn.* LIV, 474-44; un altre petit resultat és que el b. ll. *feudum* o *feodum* (del qual provenen els cultismes cast. *feudo*, i els derivats *feudal*, fr. *féodal*, etc.) no apareix abans de l'any 1010, i els testimonis anteriors, en particular el de 884 que se solien citar, són falsificacions.

Com que la forma llatinitzada *feum* ja es troba a França el 960, *fevum* el 990 i a Cat. *feu* des de 976, i les formes romàniques més antigues també suposen una base sense -D-, s'agregen encara les dificultats fonètiques, abans ja insuperables, que s'oposaven a l'ètimon *FOEDUS* 'pacte', defensat per diversos erudits (darrerament per Brøndal, *Donum Natalicium Schrijnen*, 1929, 447-52); també minva decisivament la versemblança de l'ètimon **FEHOD* 'possessió en bestiar', 'bens mobles', sostingut per Braune i Gamillscheg, i que ja era difícil vista la posició de l'accent. Des del punt de vista semàntic l'etimologia que admetem és satisfactòria, puix que és natural que en el feudalisme el mot germànic per a 'bens, propietats (en general)' es vagi convertir en 'bens feudals', i que es reservés *ALOD* (< *alou*), pròpiament 'possessió completa', per a la propietat lliure.

Majorment segura aquesta semàntica, en tant que les darreres recerques de Benveniste, *Vocabulaire des Inst. Indoeur.* I, 47-61 (especialment 58, 60), tendeixen a provar que no sols en l'i-*eur.* *PEKU*, sinó particularment en el seu descendent germ. *fēhu*, el sentit de 'bestiar' és secundari (cf. argentí *hacienda* 'bestiar'), i que en germànic el matís va ser 'bens mobles' i àdhuc 'bens en general': en ags. *fēoh* és sobretot 'riquesa' i 'bens mobles', frisó ant. *fio* 'diners, propietat', angl. *fee* 'paga', 'possessió', 'feu'.

Un altre punt encara, molt digne d'atenció, és el fet que, en el bearnès de l'Edat Mj., el mot, que allí pren la forma *fiu* (evolució fonètica normal en aquell llenguatge en un ètimon d'aqueixa forma), més que 'grau o possessió feudal' significa 'taxes o tributs agraris', i 'producte d'una taxa o tribut' (quasi igual a la de l'angl. *fee*): «lo sénher de Deuguui --- afermave en lo diit (deu Pont Long) préner *fius agrers*, et avé usat --- carnalar totz bestiers qui ---», a. 1425, «say-sine de préner los agrers et de vénder los *feus*», a. 1463 (*Cart. d'Ossau*, 132, 153); també un verb *afiusar*, derivat amb un significat anàleg al de 'llogar' una terra (sense matís feudal): «puscan *afiusar* ne a *ffiu* nabeg ne a *agres* balhar lo dit Pont Long», 1463; «los volós *afiusar* augunes cantitatz de terres», 1449 (ibid., 153, 247).

Quant al punt de vista fonètic no hi ha cap dificultat fonètica per explicar la forma catalana *feu*, ni la de *fiu*, que és quasi general en llengua d'oc, com tampoc els derivats oc. ant. *fevatge*, *fevatier*, etc., cat. ant. *fevater* i *dret fevè* 'dret feudal';⁴ també s'expliquen així la major part de les formes del francès primitiu (*FEW* III, 442b), per bé que algunes ofereixen dificultats: *fiet* sing. i *fiez* pl. compl., en *Roland*, 472, 76,² i en algun altre text arcaic; amb aqueixes coincideix la -z- de les variants occitanes *feuzal*, *feuzatge*, *feuzament*,

documentades en els Ss. XII i següents, encara que el radical *fev-* no és menys freqüent ni menys antic; de tota manera aquestes formes postulen aparentment una base amb -D- i, junt amb el b. ll. *feudum* (molt tardà, en canvi, en terra catalana), donarien algun suport a l'etimologia **FEHOD* (si no *FOEDUS*). D'una forma romànica emparentada amb aquestes potser sortiria el basc bisc. *dedu* 'honra, decòrum' (Mitxelena, *BSVAP*, recensió del DCEC): l'evolució semàntica seria igual a la del romànic *honor* 'feu', si bé en sentit oposat.

Com que d'altra banda aquestes etimologies (*FOEDUS*, *FEHOD*) presenten dificultats fonètiques molt pitjors, les variants en qüestió es podrien explicar, com vol Wartburg (i ja L. Jordan, *ASNSL CIL*, 251), per influència del b. ll. antic *alodum* 'alou'; però em sembla preferible d'admetre que hi hagué una etimologia popular que va relacionar *feu* amb el fr. arcaic *fedal* 'vassall', *fedalté* 'vassallatge', i el corresponent oc. *fezaltat*, que provenen de *FIDELIS*, però que es degueren percebre popularment com a derivats de *feu*: d'on el *fiet* del *Roland* i l'oc. *feuzal*, etc. Deixo alguns detalls, d'interès ja ultrapassat quasi tots, en el DCEC i *DECH*.

DERIV.: *Fevater*: «Castlà o *fevater* no pot, sens volentat del senyor, alienar lo castel, ne-l *feu*», S. XIII (*Commem. de Pere Albert*, *NCL.*, 159). *Dret +fevè* 'dret feudal': «si la dona aurà marit, és tengut, per costum de Cathalu<n>ya, fer homenatge al senyor del *feu* --- si-l *feu* à reebut en exoar, no-l pot recusar, cor dret *fevè* és que sia senyor», id. (164). *Feudal* [S. XIII?, *AlcM*], pres del b. ll. *feudalis* (veg. supra). *Feudalejar*. *Feudalisme*. *Feudalitat* < fr. *feodalité*. *Feudatari* [1278-, *AlcM*], *feudater*.

¹ Així s'ha de llegir i no pas *fevater*, *fevè*, com varen imprimir Rovira en les *Commemoracions de Pere Albert*, *NCL.* 159, 164, i l'*AlcM*: aquest fins a l'extrem de qualificar estranyament de «deformada» l'única forma correcta, que troba en les *Const. de Cat.*, ed. de 1702. — ² Allí, tanmateix, predominen les formes sense dificultat *fiu*, 432; *feu*, 866, 2680; *fius*, 820; *feus*, 3399.

Feu, f., *fàcula* i *fou* *Feunia*, V. *felló*

FI, subst., 'acabament', del ll. *FĪNIS* 'límit', 'fi, acabament'. □ 1.ª doc.: orígens.

Ja apareix en les *Hom.* i bastants docs. del S. XIII: «Enaxí con los Apòstols pregaven per la femna, tot exament <'ben igualment'> prégan los preveres per totz cristians, que Déus los aport a bona *fi*» (f° 8v10); «me clam a vós per raó de Na Brunissén --- que-ns sie feita justícia e compliment de dret, salves totes --- mes excepcions de créxer e de mirvar e de mudar, tro a la *fi* del pleid», doc. de Sanaüja a. 1248; «aquest destrig met jo --- en memoria de R. d'Orchat, qui deman qan porà sens *fi* que jo no faré de mos dies vivenz senes él ---» (=jo no faré *fi* dels meus dies 'abans que jo no acabaré'), doc. de la Conca de Tremp a. 1242 (PPujol, *Docs. Vg. Urg.* x-8, VIII-54).